

voder, živoder, kozoder (prim. štajerska priimka *Kozoderc* in *Kozoderec*). Pleteršnik (I 450) navaja tudi izraz *kozder* v pomenu *pazder*, *pezder* (po Miklošiču in Čigaletu), kar je pač križanje z drugo besedo za rastlinske lupine (semenske ovojnice) ipd., npr. *kozulja*, *kozulje*, *kozol*, *kozor* (Plet. I 452).

V drugih slovanskih jezikih ima *pazder* več izpeljank z zanimivimi pomeni; naj omenimo vsaj nekatere: v češčini je *pazderna* (dial. *pazdrna*) poslopje, prostor, kjer so obdelovali lan ali konopljo, pomeni pa tudi zanemarjeno hišo sploh; *pazdernik* je lahko tisti, ki v »*pazderni*« obdeluje lan, ali je sploh stanovalec zanemarjene koče (Slovník spisovného jazyka českého II, 542); Dalj (III, 8) navaja star ruski izraz *pazdernik* v pomenu »holodnyj severnyj veter, *pazdirajuščij*, *ogoljajuščij derev'ja* (podčrtal F. J.) in v pomenu mesec oktober, ki »trga listje z dreves«; najbolj znan je poljski apelativ *październik* »oktober«, ki je dobil to ime po nekdanjem najbolj značilnem kmečkem opravilu, pospravljanju konoplje in lanu, v tem mesecu (prim. slov. *vinotok*).

Toda vrnimo se k priimkom! Iz istega vira jih srečamo npr. v bolgarščini in makedonščini: *Pazderov*, *Pazderski*, *Pazderkov*; v poljščini: *Paździerz* (leta 1436), *Paździoro*, *Paździorek*, *Paździorko* (Słownik staropolskich nazw osobowych IV, 1975, 208—9), *Paździorzak* (J. Bubak, Nazwiska ludności dawnego starostwa nowotarskiego II, 23), sh. *Pozderac*.

Seveda vsakogar zanima, v kakšnih okoliščinah in zakaj je prišlo do prenosa nekoga občnega imena v lastno ime, v našem primeru v vzdevek in priimek. Teh poti in možnosti je veliko, vendar je v

zgodovini nastajanja priimkov ta preskok v večini primerov premalo zanesljivo dokumentiran; čeprav ne moremo v vsakem konkretnem priimku več rekonstruirati položaja in motiva za pridobitev imena, so vendar glavna izhodišča splošno znana in priznana. Ljudje so dobivali priimke po rojstnih imenih, po poklicih, ki so jih opravljali ali bili z njimi v stiku, po bivališčih ali krajih, od koder so se priselili, po hišnih znamenjih, po fizičnih in psihičnih lastnostih in posebnostih, po najrazličnejših prenosih iz živiga in mrtvega predmetnega sveta. Občna imena so v statusu lastnih imen ostala deloma nespremenjena, večinoma pa so bila imena tvorjena s široko pahljačo pomensko in emocionalno obarvanih pripov.

Glede na nekdanjo razširjeno in vsem Slovincem dobro znano pridelovanje in predelovanje lanu in konoplje, ni nič čudnega, da so v stiku človeka s tem območjem nastali tudi vzdevki in priimki; in *pezdir* kot slabšalen izraz je bil za to še posebej primeren. Pri tem pa je tudi jasno, da je moralo že v apelativnem statusu besede priti do stika z glagolom *pezdeti*; v jezikovni zavesti se je *pez-der* deetimologiziral in se priključil korenu *pezd-*, končni *-er* je prešel v *-ir* in dobil veljavo pripone, kot npr. v besedah *drobir*, *hudir*, *kosir*, *kurbir*, *mehir*, *lepir*, *osir*, *vodir*, *rezir* idr. (Bajec, Besedotvorje I, 23—24). Z glagolom *pezdeti* so neposredno ali posredno povezani slovenski priimki *Pezdič*, *Pezdiček*, *Pezdevšek*; kaj verjetno je, da se skriva ta onomatopoetični koren tudi v priimku *Pediček*, ki ga v cit. zbirki F. Bezlaja še ni. Enakega izvora je tudi drugi sinonimični izraz, ki je prav tako ustvaril priimek, vendar je to že novo vprašanje.

Franc Jakopin

Filozofska fakulteta v Ljubljani

Ocene in poročila

Izbrani spisi Avgusta Pavla

Z naslovom: *Pável Agoston Válogatott tanulmányai és cikkei* (Izbrane razprave in članki Avgusta Pavla, Szombathely 1976, str. 295) je izdal Izvršni odbor sveta Železne županije izbor iz dela našega rojaka. Ob devetdesetletnici njegovega rojstva in

tridesetletnici smrti sta knjigo uredila (ne da bi bilo označeno, za kateri del odgovarja posameznik) pisateljeva hči Judit in Béla Rózsa. Zelo prikupna je oprema z živo Pavlovo naravnost simbolno podobo na ovitku in s sliko njegovega doprsnega kipa, ki ga je izdelal mladi Franc Kühar, Pavlov bližnji rojak, umrl v taborišču.

V prvem razdelku objavljata urednika jezikoslovne in slovstvenozgodovinske razprave, ki jih je mladi slavist pisal že od svojega triindvajsetega leta, ko mu je (1909) Madžarska akademija znanosti tudi izdala Glasoslovje cankovskega slovenskega narečja, iz katerega žal v tem izboru ni ničesar, pa bi sodil vanj vsaj uvod iz tega dela, ki je zdaj objavljen v slabši obliki iz njegovega rokopisa prekmurske slovnice iz 1942. Ob tej bi pa moralo biti — v sicer preskopih opombah — vsekakor povedano, zakaj je zavoljo Pavlova slovenskega stališča in pomadžarjevalnih namenov niso izdali, čeprav je bila naročena. Najobsežnejša je razprava Sorodstvo pripovedke o Orfeju v južnoslovenskem ljudskem pesništvu (1909), v kateri omenja Gunduličevo navedbo o Orfeju v Osmanu, v glavem pa natanko razčlenjuje in primerja s podobnimi motivi drugod naše ljudske pesmi Godec pred pekлом — prvo različico Stoji mi pole široko ... je prevedel pesniško, drugo: Po morji se vozijo barke tri ... pa v prozi — pravtako odlomke iz Valjavčevega zapisa. — Pavel je tudi že menil, da je ta motiv prišel v ljudsko pesništvo »iz znanstvenega in umetnega slovtva«. Poznal je vso tedanjo literaturo o vprašanju (dopisoval si je z Jiřijem Polivkol!), navaja tudi podobnosti iz ruskih pravlji in srednjeveško zahodnoevropsko izročilo.

Madžarski povedki o Bankójevi hčeri je A. Pavel našel vir v srbskohrvaški ljudski pesmi Sestra Marka Kraljevića dvori cara. Pavel primerja vse različice in tudi druge pesmi z madžarsko povedko.

Pavlovo življenjsko zanimanje je bil Kralj Matjaž pri Slovencih. S tega področja pri naša izbor njegovo predavanje 1927: Hunyadi v južnoslovenskem ljudskem pesništvu ter nastopno predavanje na segedski univerzi 1941: Kralj Matjaž in Slovenci. Medtem ko prva razprava dokumentirano seznanja z gradivom, je druga esejiščno pisan pregled o motivih, ki ne upošteva pravega ozadja Matjaževega izročila pri nas.

Velika škoda je, da so objavili le uvod v Pavlovo rokopisno prekmursko slovnico. Objavili so tudi uvod iz prav tako neizdane njegove ruske slovnice, napisane med vojsko in takoj po njej.

V drugem delu knjige so zbrane nekatere »etnološke razprave in zapisi« (73—193), med njimi Odprta ognjišča pri porabskih Slovencih, objavljena tudi v slovenščini v

Etnologu IV, kar pa v opombi ni pravilno navedeno. S slovenskega ozemlja je zajeta le še razprava o lovu na brinovke, v kateri je opravilo opisano tudi v porabskem narečju, v fonetičnem zapisu. Ostalih šest spisov — delno neobjavljenih, skoro vsi so tudi ilustrirani — pa obravnava tvarno kulturo na mejnem ozemlju Orségu.

V tretjem delu so pod naslovom »Zvesti sin dveh narodov« (oznaka pesnika Gyule Illyésa) Pavlovi krajši zapisi s področja slovensko-madžarskih kulturnih stikov, med njimi tudi o obisku v Cankarjevi rojstni hiši (objavljeno le v slovenščini 1939), v katerem se je prvi javno zavzel za njeno ureditev. Daljši pa je pregled zvez med Madžari in Slovenci, objavljen prvič v nemščini 1943, v madžarščini pa 1947. — V drugi skupini tega dela so zbrani nekateri Pavlovi krajši spisi, ki obravnavajo njegovo bibliotekarsko, muzejsko, pedagoško in publicistično delo.

V dodatku najdemo obj. irni, časovno razporejeni pregled življenja in dela, opombe o objavah ter nahajališčih rokopisov, končno pa obsežen slovenski in nemški povzetek. Žal je tako v ponatisnjenih Pavlovih spisih kot v opombah in na zemljevidu prekmurskih krajev v slovenskem besedilu dosti nepotrebnih napak.

Tako knjigo, ki prikazuje Avgusta Pavla znanstvenika in kulturnega organizatorja — namerno ni upoštevan ne kot slovenski in madžarski pesnik ter prevajavec — bi morali tudi Madžari že davno dobiti, saj jim more le tak izbor dati vsaj približno podobo delavca na področju, ki jim je na splošno tuje. Kako pa pri nas poznamo to delo našega rojaka v tujini in ali bi ga morali kot sestavni del naše kulture mogoče le poznati — to pa naj povedo poklicni (in mogoče tudi zadoženi?) mimo tistih redkih, ki že desetletja ponavljamo resnico o pozabljenem rojaku, ki nas še danes častno zastopa pri sosedih.

Vilko Novak
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Statistična monografija o rimi Jana Kochanowskega

Władysław Lubaś, *Rym Jana Kochanowskiego, Próba lingwystycznej charakterystyki i oceny. Prace naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, nr. 108. Katowice 1975, 176 str.*